

Portrét

Autorka:
Eva Bobůrková

Foto:
Martin Svozílek

Donkichotka z Ostravy

Nejsem zajíc, neutíkám, říká lékařka Eva Schallerová. V boji za zdraví svých malých pacientů se utkala s vedením města i s ocelářským gigantem.

Celé to začalo před dvanácti lety. Na dětskou lékařku Evu Schallerovou, ordinující v ostravské čtvrti Radvanice, přišla revize. Pediatrička totiž vykazovala tolik výkonů, že se to kontrolorům zdálo podezřelé.

„Přišli s tím, že odhalí podvodníka,“ vypravuje energická šestapadesátiletá žena. „Revize střídala revizi. Nikoho tehdy nenapadlo, ani mě, co za tím může být. Já jsem jen měla čisté svědomí, věděla jsem,

že diagnózu píšu zkrátka těm dětem, které jsou skutečně nemocné. Jenomže když pořád dostáváte otázky, jak to, že ve vašem obvodu je tolik nemocných dětí a jinde ne, tak nějaké zdůvodnění začnete hledat.“

Neprůhledný palčivý vzduch

Po roce 2000 se situace začala zhoršovat, nemocných dětí přibývalo. Záněty průdušek, zápalý plic, astma, alergie. A to i u úplně malinkých dětí.

První záblesk přišel, když lékařka pročítala statistiky občanského sdružení Arnika, které pravidelně vyhláší registry znečišťovatelů ovzduší. Přední místa zaujímala obří továrna na výrobu oceli ArcelorMittal. A ta je vzdušnou čarou vzdálená pouhého půldruhého kilometru od Radvanic a Bartovic, dvou čtvrtí, ze kterých pocházejí pacienti doktorky Schallerové.

„Tehdy jsem si to všechno dala do souvislosti,“ říká Eva Schallerová. Všechno

to znečištění, které vypouštějí do vzduchu. Ten smog. Dny, kdy nevidíte na krok a nemůžete dýchat. Neprůhledný palčivý vzduch. A to, že právě v těchto strašných podzimních a zimních dnech velice narůstá počet dětí s dýchacími obtížemi, se záchvaty astmatu.“

Z odborné literatury znala Eva Schallerová doktora Radima Šráma z pražského Ústavu experimentální medicíny jako odborníka na toxicitu prostředí. Desítky let se zabývá vlivem životního prostředí na lidské zdraví a už za komunismu předkládal vládě fakta o tom, že v Tepličkách, tehdy nejšpinavějším městě Čech, je mimořádné množství nemocných lidí. V posledních letech se zaměřil i na Prahu – zkoumal mimo jiné, jak zplodiny z aut poškozují DNA policistů, kteří službu tráví na nejrušnějších (a nejznečištěnějších) křižovatkách.

Doktor Šrám a další vědci již dávno přinesli důkazy, že prachové částice, které unikají z továrních komínů a výfuků aut, pronikají hluboko do organismu a ohrožují zdraví dětí a zkracují i život dospělým. Zejména ty nejmenší nezachytí ani filtry, zato na sebe vážou jedy, z nichž některé mají karcinogenní účinky. Postupně se škody na organismu hromadí, až mohou vyústit v nemoci srdce a cév i rakovinu.

Každé třetí dítě

Ostatně, aktivisté oslovili doktora Šráma již v roce 2006 – s otázkou, proč se zabývá severními Čechami, když na Ostravsku je situace nejhorší. V roce 2007 se na něj obrátila i Eva Schallerová. „Dali jsme dohromady mé konkrétní a jeho teoretické údaje a zacaklo to. Já s oblibou říkám, že to do sebe zapadlo jako klíč do zámku.“

Důkazy nenormální situace nebylo třeba nijak těžce hledat – Ostrava tradičně překračuje limity denních koncentrací pro polévatý prach. Zejména v zimě. Podle zákona nesmějí být překročeny více než 35 dní v roce, Ostravsko však má často na konci února „vydýcháno“.

„Informace doktorky Schallerové byly velmi dramatické,“ vzpomíná doktor Šrám, který působí též jako předseda Komise životního prostředí při Akademii věd. „V roce 2001 byl počet malých astmatiků v její ordinaci asi o deset procent vyšší než celorepublikový průměr, ale v roce 2007 už trpělo touto nemocí každé třetí dítě.“ Nemoc vypukala i brzy po narození a zápal plic se u některých malých pacien-

tů vracel šestkrát do roka. Diagnózy doktorky Schallerové potvrdila i alergologická vyšetření.

Doktor Šrám se rozhodl situaci v Radvanicích prozkoumat. Ostatní „strany“, na které rozesílala lékařka Schallerová svá hrozná čísla a varování, mlčely. „Nejsnazší bylo mi přišít nálepku blázna,“ říká. Sílu jí dával pohled na nemocné děti. „Když držíte v rukou modrající miminko, víte, že musíte bojovat.“

Navzdory malé ochotě místních úřadů vznikl Program Ostrava, financovaný ministerstvy školství a životního prostředí. V Ostravě a konkrétně ve čtvrtích Radvanice a Bartovice začali vědci mapovat situaci. Tým doktora Šráma nejdříve porovnával malé astmatiky z Radvanic a Bartovic s pacienty z čistých Prachatic. Poté vědci pod vedením ostravského odborníka Miroslava Dostála mapovali výskyt dýchacích onemocnění v prvních šesti letech života dětí z různých částí Ostravy. Vědci umístili stanice měřící hladinu a složení škodlivin v pěti lokalitách města. Jedna měřící stanice mimo chodem stála na zahradě doktorky Schallerové, druhá před domem Lenky Doležalové, její dlouholeté sestry z dětské ordinace.

Podezření doktorky Schallerové se potvrdilo. Ukázalo se, že znečištění ostravského vzduchu je čtyřikrát horší než v Praze. Na zrnka prachu jsou vázány karcinogeny, které nepocházejí z dopravy. Nejvyšší koncentrace jedovatých látek je právě v Ostravě-Bartovicích.

Tyto látky prokazatelně poškozují genetickou informaci obyvatel, a dokonce i krátkodobých návštěvníků Ostravy – to vědci zjistili sami na sobě a své DNA. A průměrná délka života je v Ostravě o dva roky kratší než ve zbytku republiky.

Skoro se nechce věřit, jak reagovali ostravští politici a úředníci. Závěry vědců zpochybňovali. „Jeden z politiků se dokonce nechal slyšet, že mezi Ostraváky je nižší úroveň vzdělání, zato vyšší konzumace cigaret a alkoholu, takže si vlastně za špatné zdraví mohou sami,“ kroutí hlavou Schallerová. Když na tuhle „hlášku“ lékařka vzpomíná, zase s ní zmítá zloba.

Až když byla nakonec sama zvolena do zastupitelstva města, pochopila, proč ostravští radní takto reagují. „Moje a Šrámovy informace prý kazí image Ostravy a odrazují investory.“ Vědecké výsledky,

“

Její podezření se bohužel potvrdilo. Znečištění ostravského vzduchu je čtyřikrát horší než v Praze.

Portrét *Eva Schallerová*

publikované v prestižních časopisech, však už nešlo jen tak smést ze stolu.

Kauza Továrna

Do osudu Ostravy a jejích nemocných dětí se mezitím vložili i filmaři z britské televize ITV. Přijeli a natočili dokument Odhalení: Továrna. Snímek líčí, jak se žije ve stínu ostravské ocelárny Arcelor-Mittal. Silně emotivní a patetický snímek představuje ve žlutém smogu zahalené město, pacienty dávící se kašlem a statečnou bojovnici doktorku Schallerovou. Záběry černého města se střídají s obrázky ze světa přepychu, v němž žije majitel ocelárny, londýnský miliardář Lakšmí Mittal.

Za viníka označuje film jen jeho továrnu. To je jediné, s čím doktorka Schallerová tak úplně nesouhlasí. K jedovatému vzduchu v Ostravě totiž přispívají i další průmyslové provozy, doprava, a dokonce i sami občané, když pálí v kamnech odpadky. „Výsledkem je trochu cajdák, to je pravda, ale film natáčeli v době, kdy jsme skutečně neviděli na krok. Žiji tady 56 let a nevzpomínám si, že by to bylo někdy tak strašné,“ komentuje film Schallerová.

Bohužel, konkrétní míru viny ocelárny už se nepodařilo vědcům přesněji stanovit. Detailní analýzy zdrojů polévatého prachu i na něj navázaných škodlivin umí určit tým Martina Braniše z Ústavu pro životní prostředí UK – a byl připraven ji

EVA SCHALLEROVÁ

(* 1956)

Pochází z Ostravy, z hornické rodiny. Na střední škole se rozhodla, že bude lékařkou. Vystudovala fakultu dětského lékařství na Univerzitě Karlově v Praze. Prvního syna porodila ve třetím ročníku, druhého v šestém. Po studiích začala pracovat jako dětská lékařka v Ostravě-Radvanicích.

udělat. Ale město nenašlo peníze, ani neprojevilo o výsledky zájem. Proto se hlavní viník může pořád bránit.

Bez urážek

O nedostatek detailních výzkumných dat se opírají argumenty ocelárny i dnes. „Bohužel neexistuje žádná seriózní vědecká studie, která by změnila vliv jednotlivých prvků na znečištění ovzduší,“ říká Petr Baranek, ředitel pro životní prostředí společnosti ArcelorMittal Ostrava. Mnoho Ostraváků se ostatně po natočení drsného filmu o jejich městě na doktorku Schallerovou zlobilo ještě víc. Prý dělá Ostravě ve světě ostudu. To byl jeden důvod. A důvod druhý: Jestli donutí ocelárnu zavřít nejspínavější provoz, bude se propouštět. Připraví lidi o práci.

Na její straně stáli zejména rodiče malých pacientů. Mladí lidé, kteří chtějí mít zdravé děti. Maminky, které nepijí, nekouří, sportují, ale jejichž děti přesto krátce po narození onemocní zápallem plic.

ArcelorMittal nicméně přistoupil k určitým investicím do odprašování. „Jednání s továrnou vlastně bylo snazší než s vedením města. Odehrávalo se bez urážek, ty přicházejí jen z české strany. Náměstek primátora dokonce dal podnět k žalobě na doktora Šráma, že zveřejnil výsledky svých studií. Nicméně po třech letech výzkumy skončily. Prý nejsou peníze.“

Jak tedy vypadá výsledek letitého snažení? „Ačkoliv jsme snížili objem našich emisí od roku 2008 na polovinu, na imisních hodnotách, které zaznamenává měřicí stanice v Radvanicích a Bartovicích, se to nijak neprojevilo,“ uvádí Petr Baranek z ArcelorMittalu. Na většinu provozů se továrna podle slov jejích zástupců již dnes pohybuje pod limity, které budou platit v Evropské unii až od roku 2016. „Náš vliv v Radvanicích není dominantní a na kvalitu ovzduší zde musí významně působit i další faktory znečištění jako doprava, lokální topeniště a mimoostravský prach,“ zní stanovisko společnosti.

Proč se teda neodstěhujete?

Lékařka Schallerová dosáhla alespoň toho, že se o problému začalo mluvit. Vznikl Fond pro děti ohrožené znečištěním ovzduší a Magistrát města Ostravy také zřídil hromadnou dopravu ve smogu zdarma. Ale na tu už nejsou peníze, před loňskou zimou byla tato výhoda zrušena. „Každá aktivita, která pomůže, je dobrá,“ říká rozhodně

Schallerová. „Ale kdyby se tyto věci začaly dít dřív, kdyby mě politici vzali vážně už před lety, nemuseli jsme takto dopadnout. A ArcelorMittal? Než propukla v roce 2008 krize, vydělával deset miliard čistého zisku. Tehdy byla ideální doba a mohlo se investovat, ale on všechn zisk vyvezl ven. Ostatní znečišťovatelé se za něj pochopitelně rádi schovávají. A teď je krize. Ani já nechci, aby lidé přicházeli o práci, ale jako lékařka musím hájit hlavně zdraví svých pacientů. To dělám a budu dělat.“

Ani by nespočítala, kolik nepřijemných a urážlivých dopisů a mailů za ta léta dostala. Kolikrát si připadala jako Don Quijote. Kdyby na to byla úplně sama, tak by to asi nezvládla. Naštěstí při ní celou tu dobu stáli rodiče jejích pacientů. Sestra z ordinace. A rodina, manžel a dva synové. „Můj muž měl o mě často strach, protože

mě ten boj stál hodně sil a zdraví. A také špatně snášel, když se o mně ošklivě mluvilo. Když se ho chlapi ptali, prosím tě, jak s takovou praštěnou bábou můžeš žít.“

Výsledky vědeckých studií z Ostravy nicméně vnímá Eva Schallerová jako obrovskou satisfakci. Radost má i z toho, že se jí ve spolupráci s dalšími odbornými lékaři daří lépe zvládat nemoci malých pacientů.

„Některé dopisy už jsou dnes lepší než dřív,“ usmívá se, „občas se už dokonce objeví i oslovení paní doktoro. Třeba: Paní doktoro, proč se tedy neodstěhujete?“

Lékařka se však nevzdává. „Žiji v tom nejhorším smogovém epicentru a budu tu tak dlouho, dokud se problém nevyřeší. Styděla bych se ze zdravého beskydského podhůří radit těm, kdo možnost útěku nemají. Navíc – stěhovat by se měl agresor, ne jeho oběti,“ uzavírá odhodlaně. ★

INZERCE

VYLUŠTÍTE ZA 3 MINUTY TAJENKU NÍŽE?

P	Ř	I	L	B	A	F	H	A	V	E	L	G	ALIBI	POŘADÍ
Í	D	A	Ř	O	P	E	I	T	C	Ř	N	I	ASPEKT	PŘILBA
M	V	I	I	B	C	K	O	N	C	I	L	N	BRADIČKA	REALITA
O	C	H	O	T	A	N	I	E	U	T	H	Á	BŘIČHO	SEKVENCE
O	V	Y	L	N	A	V	K	S	S	A	L	G	FINTA	SLAST
A	Ě	O	O	I	K	E	U	A	A	K	E	A	HAVEL	SRNKA
T	Z	M	K	E	Č	Ú	R	K	L	S	S	R	HLESNUTÍ	STING
I	E	S	S	U	I	T	I	A	S	P	N	U	HORSTVO	TOBOGAN
L	Ň	R	O	A	D	A	N	B	E	Č	U	H	IZOLACE	UČEBNA
A	Č	N	Z	R	A	D	A	K	I	Í	T	L	KAŠKET	UHLÍK
E	V	K	H	O	R	S	T	V	O	L	Í	Í	KLANDR	URAGÁN
R	N	A	G	O	B	O	T	E	K	Š	A	K	KONCIL	URINA
													KRÚČEK	VÉZEN
													LEMON	VNOUČE
													LOCIKA	ZRADA
													NABOB	
													OCHOTA	

V KAŽDÉM PŘÍPADĚ 3 MINUTY STAČÍ, ABYSTE PŘÍSPĚLI
K „ROZLUŠTĚNÍ“ TAJENKY 3 NESPRAVEDLIVĚ VĚZNĚNÝCH!

VÍCE NA WWW.3MINUTYSTACI.CZ

AMNESTY
INTERNATIONAL